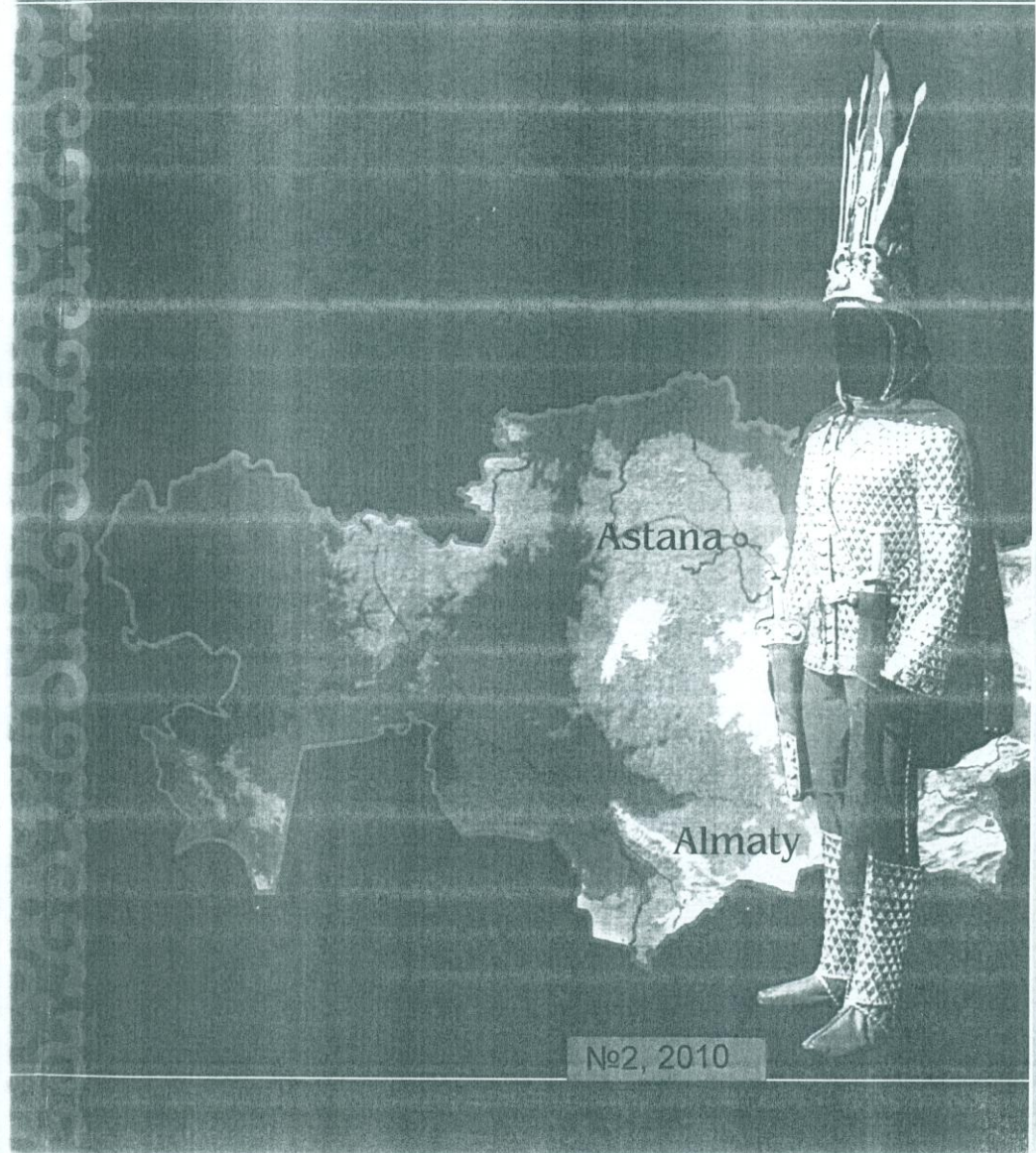

Университет “КАЙНАР”

ҚАЗАҚ ӨРКЕНИЕТІ КАЗАХСКАЯ ЦИВИЛИЗАЦИЯ THE KAZAKH CIVILIZATION

№2, 2010

Қайраткер Н.Оңдасыновтың шығармашылық мұрасы

XX ғасырдың басындағы қазақ зиялылары өздерінің талантының тұяғалық ерекшелігімен дараланады. Атап айтқанда, өздерінің алған білімдеріне, атқарған қызметтеріне қарамастан, қоғамның сұранысына орай түрлі тақырыптарға қалам тартты. Білім мен ғылым әртүрлі саласында тер төгіп еңбек етіп, өздерінің шығармашылық ізденістерінің нәтижелерін көрсете білді. Бұл мақалада кеңестік дәуірдің қызметкері болса да, қайраткерлігі мен перзенттік парызын ұштастыра білген Нұртас Оңдасыновтың шығармашылық жолы мен оның айтылған құнды ғалымдық тұлғасына қатысты ой-пікірлері талқылана отырып, қайраткердің ғылыми мұрасына шолу жасалады. Біз бұл мақаламызда Нұртас Оңдасыновтың ғалымдық тұлғасын ашарлық ой-пікірлеріне тоқталмақпыз. Өзіне әрдайым қатаң талап қойып дағдыланған, бір күнін еңбексіз өткізбеген, зейнеткермін деп қол қусырып отырмай, туыстарының, жолдастарының айтқандарына көнбей, ана тілімізді байыту үшін жиырма төрт жыл бойы қажырлы және жемісті еңбек етті, үлкен ғылыми жұмыстар атқарды. Осылайша қайраткерлігіне қоса, тағы бір таланттың қырынан көрінді. Елін ардақтаған азаматымыз Нұртас Оңдасынов Құрмет демалысына шыққаннан кейін арнайы «ғылым докторы, кандидаты» деген ғылыми атақ дәрежесі болмағанымен Мәскеуде өмірінің соңына дейін, яғни ширек ғасырдан астам уақыт ғұмырын тек шығармашылыққа арнайды /1/. Өз халқының алдындағы перзенттік парызын қайтсем де орындаймын деген адам бұл мақсатына әртүрлі жолмен жетуі ықтимал. Қоғам қайраткері Нұртас Оңдасынов осындай, туған халқы үшін өмірінше адал қызмет атқарған асыл азамат /2/. Ол жас кезінде ғалым болсам деген арманына кексе кезінде қол жеткізді. «Инемен құдық қазғызған» ғылымға таланты мен ниетін шөгеріп, өмірінің соңғы 25 жылын арнап, артында 2 томдық «Арабша-қазақша», 1 томдық «Парсыша-қазақша» түсіндірме сөздіктер және «Араб текті қазақ есімдері», түпнұсқадан аударылған «Шығыс халықтарының мақал-мәтелдері», түріктің белгілі сатиригі Мехмед Теуфактің «Бұ адам» кітабын қазақшаға аударып, біздерге мол мұра қалдырды.

Ең алғашқы нұсқасы көлемі 12 баспа табақ, таралуы 7 мың дана болып «Арабша-қазақша түсіндірме сөздігі» – 1969 жылы шықты. Зерттеушінің бұл бірінші ғылыми еңбегі болатын. Бұл еңбекті басып шығарарда елде араб әріптері болмай, көп қиыншылықтарға кездесті. Біраз жылдардан кейін, 1974 жылы, көлемі 20 баспа табақ, таралым – 7 мың дана болатын «Парсыша-қазақша түсіндірме сөздігі» баспадан шықты. Бұл да қағаз жоқ, қаражат жетпейді деген сылтаулармен баспада 1-2 жыл жатып қалады. Осы кітаптарды толықтырып, жаңадан көптеген сөздер қосып, жетпісінші жылдардың аяғында «Арабша-қазақша түсіндірме сөздігі» 2 томдық

көлемге жеткізіп баспаға ұсынды. Ол 2 томдықтың біріншісі – 1984 жылы, екіншісі – 1989 жылы басылып шықты. Н.Оңдасынов туған халқының тілін сақтап қалу жолында да аянбай тер төкті. Н.Оңдасынов ұсынған көп жаңа сөздер: қалашық, перзентхана, бөбекхана, көшетхана, шипахана, саяжай, т.б. қазір тілімізде кеңінен қолдануда. Мұның өзі Оңдасыновтың еңбегі сол дәуірде үлкен сұранысқа ие болғанын аңғартады /3/. Ал, Нұртас Оңдасыновтың «Арабша-қазақша, парсыша-қазақша түсіндірме сөздіктері» барлық сөздерді толық қамтиды деп айта алмаймыз. Автор өз еңбегінде қазақ тілінде көптеген жылдар ішінде сіңіп, кірігіп келген араб, парсы, тіпті иран сөздерінің мағыналық түп төркінін анықтап түсіндіруге баса көңіл бөлген. Жалпы, түркі тілдес халықтар ішінде араб, парсы сөздерін ең аз қабылдағаны қазақтар екенін аңғарған /4/.

Мұндай сөздікті жасаудың өзіндік қиындығы бар. Өйткені, тілімізге сіңісіп кеткен араб және парсы сөздерінің өзара жігін ажырату тіпті де оңай емес. Себебі – араб пен парсы тілдері бір-бірімен мидай араласып кеткен. Ал тілімізге, мәдениетімізге шығыс халықтарының игі әсері болды дегенді айту кешірілмес күнәға жататын кешегі бір кездерде бұл іске бел шешіп кірісу көзсіз ерлікке тең еді. Ерлікті ғана емес, терең білімдарлықты, қажырлы еңбекқорлық пен үлкен ыждағаттылықты қажет ететіні тағы белгілі.

Білімділік демекші, Нұртас Дәндібайұлы Оңдасыновтың зейнеткерлік жастағы жемісті ізденісінің нәтижесі болып табылатын екі томдық «Арабша-қазақша түсіндірме сөздігі» - әдебиеттегі аударма сөздік үлгілерінің шеңберін бұзып шыққан айрықша құрылымды еңбек. Ол еңбегі туралы автордың өзі былай дейді: «Бұл ұсынылып отырған еңбек – арабша-қазақша сөздік емес, түсіндірме сөздік. Сөздіктің негізгі міндеті – қазақ тіліне енген және жұртшылық сирек қолданатын, әйтеуір бір қазақ жазбасында кездесетін, ол жазбаның ұшан-теңіз беттерінде тарыдай шашылып жатқан араб сөздері мен оның элементтерін мүмкіндігінше бір жерге жинап, хадари-хал түсіндірме беру. Сонымен қатар, оларды пайдаланушылардың жағдайын мейілінше жеңілдете түсу үшін бұл сөздерді жеке бір сөздік ретінде оқырмандарға жеткізу. Оның басқа сөздіктерден ерекшелігі осында».

Екінші ерекшелігі – сөздікте реестрге алынған сөздердің қазақ тіліндегі балама, түсінігі беріліп қана қоймайды, сонымен қатар ол сөздердің араб тіліндегі мағыналары толық тізіп көрсетіледі. Мұндай мәліметтер, әсіресе, тіл үйренушілер мен зерттеушілер үшін өте-мөте қажет.

Үшінші ерекшелігі – түсіндірме сөздік қазақ тіліне енген араб сөздерінің қазақ тілінің артикуляциялық базасында қандай өзгерістерге ұшырап, қандай күй кешкенін де көрсетеді. Автор бұл жерде емле сөздігіне қарап, әдеби тіл нормасына лайық сөздерге ғана мысал келтіріп қоя салса да қыруар іс тындырған болар еді. Бірақ, ол мұны місе тұтпай, ерінбей-жалықпай, халық қалай айтты, қалай дыбыстады – міне, осының бәрін де көркем әдебиет шығармаларынан нақты мысалдар келтіре отырып түсіндіреді. Мысалы, «ижтиһат» деген бір сөздің «иждаһат», «иждыһат», «ыждаһат», «ыждағат», «іждаһат», «іждіһат» болып алты түрлі айтылып та,

жазылып та жүргеніне мысалдар келтіреді. Ал, мұндай зерттеудің өзі қыруар күш-жігер жұмсауды қажет ететін жұмыс екені айтпаса да белгілі. Бұл ретте автор ертеректе Қазан қаласында және кейінгі кезде өзімізде басылған көркем әдебиет шығармалары мен ғылыми кітаптарды түгелдей дерлік сүзіп шыққаны, тіпті күнделікті мерзімді баспасөз беттерін де үзбей қадағалаумен болғаны көрініп тұр. Мәселен, «Социалистік Қазақстан», «Лениншіл жас», «Қазақ әдебиеті» газеттері мен «Жұлдыз», т.б. журналдардың 60-70-ші жылдардағы сандарынан жүйелі түрде мысалдар келтіріп отыруы осының дәлелі іспеттес /5/. Әйтсе де, араб, парсы (арғы жағы иран) тілдерінен қазақ тіліне де бір қатар сөз тұлғаларының енгендігі ғылыми дәлелденген. Н.Оңдасынов «Арабша-қазақша түсіндірме сөздік», «Парсыша-қазақша түсіндірме сөздік» атты еңбегінде ұлы классик ақынымыз Абайдың, Ақан серінің, Жамбылдың халық қазынасына айналған өшпес, өлмес мұраларынан көптеген мысалдар келтірілген. Сондай-ақ, қазақ әдебиетіміздің тамаша қаламгерлері С.Торайғыров, С.Сейфуллин, І.Жансүгіров, М.Әуезов, С.Мұқанов, Ғ.Мүсірепов, Ғ.Мұстафин, Ә.Тәжібаев, М.Қаратаев, Ә.Нұрпейісов, С.Мәуленов тағы басқаларының шығармаларынан келтірілген мысалдар мол. Біздер арабша, парсыша сөздіктен көптеген сөздердің мағыналық, тарихи мәнімен таныса аламыз. Себебі бұл еңбектің әсіресе жазушыларға, тіл мамандарына, ғалымдарға көп көмек тигізері анық. Көлемді еңбек өзінің нақтылығымен, тіл тазалығымен, жинақылығымен оқырманын жалықтырмай, көркем шығарма оқығандай жетектеп-жетелеп отырады. Ойлары тиянақты әрі жүйелі. Тым қазбалап кетушілік те байқалмайды /6/. Көп болып қолға алғанда ғана бітетін осынау қыруар жұмысты не хатшысы, не лаборанты жоқ зейнеткер қарттың от басында отырып, бір өзі бітіріп тастағаны біреу сеніп, біреу сенбейтіндей жайыт еді. Ақиқатына жүгінсек, «Арабша-қазақша түсіндірме сөздік» - бір адамның ғана атқарған жұмысы. Мұндай қиындығы қияметтей үлкен істі елім деп еңіреген, туған халқының қамын жеген абзал азаматтың ғана атқара алуы мүмкін.

Ал, «Парсыша-қазақша түсіндірме сөздік» туралы әңгіме өзгешелеу болмақ. Толықтырылған 3-4 том болатын бұл сөздікті 1989 жылы «мектеп» баспасына өткізді. Алайда сол кездерде қоғамға келген өзгеріс баспаларға әсерін тигізбей қоймады. Баспалар мемлекеттіктен жеке меншікке өте бастады, қаражат бұрынғыдай бөлінбеді, ал кітап шықпай жылдан-жылға сырғытыла берді. Кейін толықтырылған 3-4 том еңбегі баспада жоғалған. Бұл жөнінде баспагерлермен талай-талай дау-дамай да болған. Ақырында «сасқан үйрек артымен сүңгидінің керін киіп, 1974 жылы басылып шыққан «Парсыша-қазақша түсіндірме сөздікті» (толықтырылмаған) ең болмаса 3 том болып жинақталып тұрсын деген ниетпен «Білім» баспасына қайыра ұсынған болатын. Осындай қилы-қилы оқиғаны басынан өткерген бұл еңбек 2004 жылы «Білім» баспасынан мемлекеттің қолдауымен жарық көрді. Осылайша 14 жыл баспада жатып, әрең шыққан кітапқа «3-том» деген сөз жазылмай кеткен. Н.Оңдасыновтың сөздіктері бас аяғы 3 томдықты құрайды. Анығы осы. Ал, әр жылдарда жазған, әр басылымдарда кезінде басылған ана

тілі туралы замандастары, өзі жайында жазған естелік-мақалаларын жинақтап шығарса тағы да 3 томдық еңбек болмақ. Мұндай ғибратлы іс істелінсе, Нұртас Оңдасынов жайлы ауыз толтырып айтатын 6 томдық еңбек жинақталып қалар еді.

Сондай-ақ, Нұртас Оңдасынов көптеген шығыс халықтарының мақал-мәтелдерін ана тілімізге аударды. Бірақ бұл еңбек автордың көзі тірісінде жарық көріп үлгермеген. Н.Оңдасыновтың көзі тірісінде жарық көрмеген «Араб текті қазақ есімдері» 1992 жылы /7/ ал, «Шығыс халықтарының мақал-мәтелдері» 1998 жылы /8/ еңбектерді белгілі журналист, әдебиетші Гүлсім Оразалиева баспадан бастырып шығарды. Ол еңбекте бүгіндері көпшілік есіміміздің түп төркіні араб есімдері екенін нақты мысал, дәлелдермен келтірген. Н.Оңдасыновтың тіл, әдебиет тақырыбына жазылған мақалалары сан жағынан көп емес. Бірақ оларда көтерілген мәселелердің мәні күні бүгінге дейін кеміген жоқ. Солардың жоғарыда аталған кітаптан орын алғандары: 1975 жылы жазған «Кеңесіп пішкен тон келте болмайды». 1976 жылы жазған «Тағы да тіл мәдениеті жайында» 1977 жылы жарық көрген. «Байырғы сөздерден қорықпайық» тіл мәдениеті жайындағы мақаласы. 1978 жылы жазған «Ана тілдің қамын жеу – ортақ міндет». Сол жылы жазылған «Ақылдасқанда айып жоқ» мақаласы. 1979 жылы жазылған «Сөз ала-құлалығы сауаттылыққа зиян», және «Сұранып жүрген сөздер». Сондай-ақ, «Қазақша жазу мәдениеті жөнінде кейбір пікірлер» және тағы басқа мақалалары бар. Ол бала кезінде ауыл молдасынан бірер жыл араб жазуы мен оқуын үйренгені болмаса, білімін әрі қарай тереңдете алмағаны белгілі. Сонда да болса оны мұншама ауыр жұмысқа құлшындырған не нәрсе болды екен деп ойлайсың. Көңілдегі мұндай сұрақтың жауабын Нұртастың қызметтес іні досы Ғ.Сағымбаевтың естелігінен /9/ тапқандай боламыз. Ол: «Н.Оңдасыновты тек мемлекет қайраткері және тіл маманы деп қарасақ, аздау болар еді», - дейді. Ол – дүниежүзі және қазақ әдебиетін жақсы білетін, көп оқыған әдебиетші, сыншы және аудармашы болатын, қоғамдық пікір қалыптастыратын ғылым саңлақтары қатарына жататын» деп сипаттайды. Соның дәлелі ретінде қазақтың әдет-ғұрпы, салт-дәстүрі, жүріс-тұрысы, нанымдары мен сенімдері, ырымдары мен тыйымдары туралы кітаптарында жарияланған зерттеулерінде де айтқан терең ойлары мен соны пікірлерін айтуға болады. Біздің өткеніміз бен болашағымызды үнемі ойлап жүретін Н.Оңдасыновтың: «Орта ғасырларда шығыс ойшылдары мен ақындары, ғалымдары мен саяхатшылары араб алфавитімен дүниежүзілік маңызы бар қаншама құнды шығармалар жазды. Олардың ішінде әлемге әйгілі Әбу Насыр әл-Фараби, Жүсіп Баласағұн, Махмұт Қашғари, Әбурайхан Бируни тағы басқалар. Тіпті алысқа сілтемей-ақ өзіміздің халықты алатын болсақ, ол ұзақ уақыт араб алфавитін пайдаланып келді». Сондықтан да арабтың тілін оқып, үйренудің жаттығы жоқ. Бұған машықтанған адам араб әрпімен жазылған шығыстың алуан түрлі әдеби бұлағынан сусындап, құмардан шығар еді» деген сөздерін келтіреді /10/. Осы сөздер ғұлама қайраткердің өмір бойы көңіл түкпірінде сақтаған құпиясының кілтін табуға мүмкіндік

бергендей болды. Кеңестік дәуірдің ұзына бойында араб, шығыс өркениеті бірыңғай қара бояумен көрсетіліп келгенін есте тұтсақ, сол саясатқа кереғар келетін пікірін ашық айту үшін қаншама биік парасат, нұрлы ақыл, таймас ерік керектігін түсінуге болады. Нұртас Оңдасынов өзінің арабша-қазақша, парсыша-қазақша сөздіктері арқылы халқының кеңес өкіметі тұсында көз жазып қалған рухани байлығын, араб әрпімен жазылған қазынаны қазіргі және келешек қауымға жалғастырып жіберуді көздеген. Тек осындай ұлы мақсат қана оның толқыған дәрия түбінен інжу-маржан дүрданалар іздегендей қаһармандыққа барабар әрекетіне медет, қуат дарытқан деп түсінеміз. Шынында да, дәл осы сияқты сөздіктер қазақ тілінде бұрын-соңды болған жоқ еді. Сондықтан ең басты қиыншылық араб пен парсы сөздерінің ара-жігін ажыратуға, олардың тұпнұсқадағы мағынасы мен қазақ тілінде қалыптасқан мағыналарын саралауға байланысты еді. Ана тілі газетінде академик Әбдуәлі Қайдаровтың мақаласында былай деген «...Бұл тілдерді өзінше оқып үйренген Нұртас Оңдасынов тұрмақ, ғұлама ғалым, мамандардың өздеріне де оңай іс емес», - дейді /11/.

Сонау жылдары Шығыс әдебиетіне, оның авторларына діншіл, молдашыл, кертартпа деген айдар тағылып, алдына тосқауыл қойылатын. Осындай сыңаржақ, қисынсыз пікірлерден сескенбей, ойын ашық айту, қағаз бетіне түсіру оңай шаруа болмайтын. Түсіндірме сөздіктерінде салыстырмалы әдіс қолданып, Шығыс әдебиеті мен қазақ әдебиетінің тамыры терең байланыстары бар екенін көпшілік назарына нақтылы мысалдармен жеткізе білді. Біз Орталық мұрағаттан Нұртас Оңдасыновтың жеке қорынан /12/ тіл мәдениетіне байланысты мақалаларында көтерілген мәселелерді тиянақтау мақсатымен Н.Оңдасыновтың Қазақстан Компартиясы Орталық комитетінің бірінші секретары Д.Қонаев пен Қазақ ССР министрлер советінің төрағасы Б.Әшімовтың атына да хат (25.11.1981ж.) жазғанын кездестірдік. Бұдан да оның қолға алған ісін ақырына дейін жеткізіп үйренген тегеурінді мінезі көрініс береді. Ол хатын: «...мәдениетті халыққа жарасымды тіл мен айқын жазба лайық. Өзін сыйлайтын, ана тілін қадірлейтін әрбір азамат мәнерлі сөйлеуге, сауатты жазуға тырысады. Бірақ оны орындауда жазуымыздың қазіргі халі көтере алмайды. Бұған кедергі келтіріп отырған себептер аз емес», деп бастап, тілтану саласында орын алып отырған олқылықтарды атап көрсетеді. Осы хатта нақтылы сараланып, барынша дәлелді, ғылыми жағынан орнықты сөз болған мәселелердің бәрі де бүгінге дейін өзінің өзектілігін жоғалтпағаны мәлім.

Автор жазу мәдениетінің мүшкіл халін түзету үшін, ең алдымен, мемлекеттік қамқорлық керектігін еске салады; «Ана тіліне жанашырлардың пікірлерін қорытып, оған белгілі бағыт беріп, жұртшылықтың бұл игі іске кеңінен қатынасу белсенділігін арттырып, сөйтіп тіл иесі халық пен дәйім кеңесіп отыруды қолға алатын республикалық арнайы жауапты мекеме» болуы тиіс», деп санайды. Бұл хаттағы айтылған қажеттіліктерге кезінде Қазақстан басшылары қаншалықты мән беріп, бір әрекет белгісін білдіргені немесе елеусіз қалдырғаны бізге белгісіз. Қалай болған күнде де бұл хаттағы

жүрек жарды ойлар, орынды ұсыныстар, кемел кеңестер тек билік басындағыларға ғана емес, жалпы зиялы қауымға да тапсырылған аманаттай естіледі /13/. Сондай-ақ, халық поэзиясы дәстүрінің жалғасуы, атақты әдебиет, өнер, ғылым қайраткерлері хақындағы мақалаларында сыншылық, әдебиетшілік қарымын да байқатады. Ол «Өрісті өнер» /14/ деген мақаласында ақындар айтысының жанрлық ерекшелігін, даму жолдарын, бұл жанрдың қазіргі заманда қайта жаңғырып келе жатқанын, тәрбиелік, эстетикалық мәнін сөз етеді; айтысты және шешендік өнерін орта, жоғары мектептердің оқу бағдарламасына қосып, дербес пән ретінде өтуді ұсынады.

Н.Оңдасыновтың естеліктерінен халқымыздың кемеңгер перзенттері М.Әуезов пен Қ.Сәтбаев туралы қызық деректерді де кездестіреміз. Сонымен қоғам қайраткері Нұртас Дәндібайұлы Оңдасыновтың «Арабша-қазақша түсіндірме сөздік» «Парсыша-қазақша түсіндірме сөздік» «Араб текті қазақ есімдері» «Шығыс халықтарының мақал-мәтелдері» - кітаптарының, отызға тарта әдеби-ғылыми мақалалардың авторы екеніне көзіміз әбден жетті /15/.

Дегенмен пікір білдірушілердің арасында Н.Оңдасыновтың сөздігін сынға алушылар да бар еді. Бүгінде қазақ мәдениетінің асыл қазынасының қатарынан орын алатын 12 томдық Қазақ совет энциклопедиясын, 10 томдық қазақ тілінің түсіндірме сөздігін, 5 томдық Ш.Уәлиханов шығармаларын, қазақ тіліне енген араб, парсы сөздері мен кісі есімдерінің 5-6 томдық түсіндірме, анықтама сөздіктерін кім білмейді. Міне, сол машақаты көп еңбектердің шығарушысы – Нұртас Дәндібайұлы Оңдасынов. Ол өзінің барлық саналы өмірін, сарқылмай кеткен бойындағы күш жігерін, ақыл-парасатын өз халқының қажетін өтеуге бағыштай білді. Ылғи да саяси өмірдің көш басында болып, көсемдік танытып, мемлекет қайраткері атанған Нұртас жасы 60-тан асқанда жаңа өмір – ғылыми шығармашылықпен айналысуға ден қойған. Жоғарыда айтылған том-том сөздіктер, міне, сол кезеңнің жемісі еді дейді – академик Әбдуәлі Қайдаров /16/. Н.Оңдасыновтың қазақтың және бірқатар шығыс елдерінің қанатты сөздері мен мақал-мәтелдерін жинастыру жөнінде еткен еңбегі де елеулі.

Қорыта айтқанда, Н.Оңдасыновтың шығармашылық мұрасының құндылығын «Арабша-қазақша», «Парсыша-қазақша» түсіндірме сөздіктер шығаруы, басқа да Түркістандағы Қожа Ахмет Йассауи ескерткішіндегі, Ақтөбе қаласындағы тарихи ескерткіштердегі жазбаларды аударуы, мерзімді баспасөз бетінде халық мүддесінен туындаған мақалаларды жариялауы айқын дәлел деуге болады. Және де Нұртас Оңдасынов қалдырған мәдени мұра келешек ұрпақтың кәдесіне асып, сонымен бірге мәңгі жасай берері сөзсіз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Ә.Қыдырбеков Заманымыздың заңғары мемлекет және қоғам қайраткері Нұртас Оңдасынов туралы бір үзік сыр //Астана, 2005. 8 қыркүйек.

2. Н. Оңдасынов Араб мақал-мәтелдерінен...: (Шығыс мақал-мәтелдері) // Парасат. 1995, №2. 6 б.
3. Н.Оңдасынов Парсыша-қазақша түсіндірме сөздік. Алматы, 1974 ж 3 б.
4. А.Айғабылұлы. «Ерлікпен жазылған еңбек» //Егемен Қазақстан, 1 желтоқсан, 1992 ж.
5. А.Егеубаев «Сөз төркінін іздеген...» //Қазақ әдебиеті, 1975ж. 28 март.
6. Н.Д.Оңдасынов Араб текті қазақ есімдері. Алматы: «Рауан» 1992, 176 б.
7. Шығыс халықтарының мақал-мәтелдері / Құраст., ауд. Н.Оңдасынов, жинап баспаға ұсынған Г.Оразалиева. Алматы: Қазақстан, 1998. 208б.
8. Ә.Қыдырбеков Заманымыздың заңғары мемлекет және қоғам қайраткері Нұртас Оңдасынов туралы бір үзік сыр //Астана, 2005ж. 8 қыркүйек.
9. Ғ.Сағымай. Нұртас Оңдасынов ол: өмірі өнегелі азамат // Түркістан 1 қыркүйек 2001 жыл. 7 б.
10. Ә.Қайдаров. «Ұстаз іздеп жүрмін», - дейтін Нұрекең. // Ана тілі, 28 қазан, 1994 ж. 4 б.
11. ҚР ОММ 2330-қ., 1-т., 35-і.
12. Р.Бердібай. Дәстүр қуаты. Алматы, 2005, 103-107 бб.
13. Н.Оңдасынов Өрісті өнер //Қазақ әдебиеті, 18 қыркүйек 1981 ж.
14. «Нұртас Оңдасынов» Өмірбаяндық деректер. Ой-толғаныстар. Мақалалар мен естеліктер. Құраст. Г.Оразалиева. Астана, «Елорда» 2004, 61-66 бб.
15. ҚР ОММ 2330-қ., 1-т., 67-іс.
16. Ә. Қайдаров «Нұртастай нар тұлға қазақ тілінің жанашыр зерттеушісі болған еді» //Оңтүстік Қазақстан 14 қазан 2004 ж. 2 б.

Резюме:

Автор в статье «Творческое наследие общественного деятеля Н.Ундасынова» исследует творчество Н.Ундасынова с точки зрения казахский филологии и истории, а также его «Арабско-казахский» и «Персидско-казахский» толковые словари. Наряду с этим исследуется вклад Н.Ундасынова в перевод древних надписей на исторических памятниках культуры.

Summary:

The author in article is considered "A creative heritage of the public figure N. Undasynov" from the viewpoint of Kazakh philology and stories, and also works Arabian-Kazakh, Persian-Kazakh explanatory dictionaries. Also the contribution of N. Undasynov to transfer of ancient records on historical monuments is investigated.

РЕЦЕНЗЕНТЫ: д.и.н., профессор Каражан К.С.
д.и.н., профессор Каратаев Т.К.